

Ders VIII

Ünsüzlerde Benzeşme

Ünsüzler bakımından benzeşme, Kırgızcanın temel ses kurallarından biridir. Benzeşme, değişik nitelikleri olan seslerin, yan yana gelen pozisyonlarda birbirini etkileyerek aynı yada yakın seslere dönüşmesidir.

- 1)Толук окшошмо (Tam benzeşme)
2)Жарым жартылай окшошмо (Kısmen benzeşme)

Толук окшошуу olduğunda kök ve ek ya da iki kelime arasında yan yana gelen iki ünsüzün biri ikincisini tamamıyla kendisine benzettir. Fakat bu benzeşme konuşma diline özgü olup yazıya yansıtılmaz. Örneğin:

з-с:	туз+сура	туссура	‘canı tuz çekmek’
	сөз+сыз	сөссүз	‘sözsüz’, ‘mutlaka’
	аз+сын	ассын	‘az görmek’
н-м:	жан+май	жаммай	‘yanma’
	тун+ма	тумма	‘durulanma’

Жарым жартылай окшошмо olayı Kırgızcada daha yaygın bir ses hadisesidir. Bu durumda yan yana gelen ünsüzler birbirine tam değil, ancak bazı niteliklerine göre benzeşirler.

н-м:	түн+бы?	түмбү?
	кан-бады	камбады
п-м		
б-м	тапан	таман
	кабан	каман vb.

Kırgızcada benzeşmeler yön olarak ileriye doğru olduğu gibi geriye doğru da olabilir.

İleriye doğru benzeşme

Bu tip benzeşmeler kök ve ek arasında olduğu gibi, iki kelime arasında da meydana gelir. Kırgız imlâ kurallarına göre kök ile ek arasındaki değişmeler yazıya yansıtılır, iki kelime arasındakiler yansıtılmaz.

б-п:	жаш - бы	жашпы?
	ок - бы	окпу?
	тарт - ба	тартпа
	алып бар	алып пар эмес vb.
д-т:	жумуш - дан	жумуштан
	түндук - да	түндүктө
	кет дебе	кет тебе эмес vb.
г-к:	бак - га	бакка
	саат -га	саатка

тек гана

тек кана эмес vb.

Ünsüzler, Kırgızcada ve genel olarak Türkçede , söz içinde ancak aynı cinsten olanları ile yan yana gelebilir. Eğer ünlü uyumunda:

кыр-гыз-дар-дын
үй-үбүз-дүн
ко-роо-лор-ду
ти-лек-теш-тик vb.

örneklerinde olduğu gibi kelimedeki bütün heceleri kapsıyorsa, ünsüz uyumu bir söz içindeki bütün ünsüzleri etkileyemez.

оюн-чук-тар-дын
бакыт-тын
уйку-нун
жаңыл-ган-дар-га

Kelimelerde ünsüzlerin böyle bir uyum içinde yan yana gelmeleri, Kırgızcada ünsüzle başlayan eklerin çok varyantlı olmasını sağlar. Örneğin, yarı ünlüyle başlayan eklerin birde sert ve yumuşak ünsüzle başlayan sıraları olur.

Çokluk eki: -лар/-лер/-лор/-лор
-дар/-дер/-дор/-дөр
-тар/-тер/-тор/-төр

İlgi hali eki: -нын/-нин/-нун/-нүн
-дын/-дин/-дун/-дүн
-тын/-тин/-тун/-түн